

Les confraries i festes sitgetanes davant de la il·lustració i les prohibicions de Carles III

Eduard Tomàs Sanahuja

En el primer quart del segle XVI el frare agustí Martí Luter iniciava el moviment protestant dins l'església catòlica, que acabaria esdevenint en l'escissió de la mateixa en diverses denominacions cristianes. Aquest intent de reforma va suposar en pocs anys la convocatòria del Concili de Trento (1545-1563) que aconseguiria certs canvis profunds en l'església catòlica, coneguts com la Contrareforma.

D'aquesta manera el Concili de Trento rellançava alguns ordes religiosos i potenciava la creació de noves confraries, especialment les vinculades amb els decrets i canons adoptats.

Relacionat amb totes aquestes mesures també es promouria la figura del rector per cada parròquia i per verificar-ne les tasques es realitzarien de forma prou continuada visites pastorals per part del bisbe.

L'expansió de les confraries devocionals

Les directrius del Concili de Trento tindran efecte gairebé immediat i especialment les confraries del Roser i de la Minerva s'expandiran ràpidament per tot Catalunya. El procés de fundació d'una confraria s'iniciava constituint un grup de fidels d'una devoció, definir-ne les ordinacions –que serien les obligacions a seguir per tots els membres–, instituir la confraria en un altar de l'església, que serà a on es pregarà, realitzaran les lluminàries, etc. i passat un temps i amb l'aprovació del religiós de l'orde que correspongués¹, es fundaria la confraria documentant-ho formalment, fins i tot de vegades amb una acta notarial.

Cal destacar que les confraries devocionals no tenien uns requisits especials per a formar-ne part i els confreres i confrasses tenien les mateixes obligacions, de manera que els diferents estrats socials hi quedaven difuminats.

A més a més les confraries exercien una espècie de mutualitat entre els seus membres, de manera que tenien l'obligació d'ajudar a un membre malalt, amb problemes econòmics o pregar per la seva ànima un cop difunt. Aquesta situació juntament amb el caire popular i festiu que embolcallaven els oficis i processons que celebrava cada confraria, les convertí en un important centre de dinamització i socialització local.

Nombres de los Pueblos	Núm.	Mermandades	Conxegaciones
Sitges	85	de Marcanies	
	86		
	87		
	88		de la Virgen de los Dolores
	89		
	90		
	91		
	92		
	93		
	94		
	95		

Administraciones	Cofradías y Premios	Aprobación	Gasto de fiestas y dem.
		el Intend. de Vilna romana	Reales Arditos 2049
	de la Virgen y de San José	del Intend. de Vilna romana	179
			200
de la Minerva			130
de la Virgen de la Anunciación			130
de San José y de la Virgen			130
de la Virgen del Rosario			130
de la Virgen del Remedio			130
de los Santos Abdon y Venen			130
de los Santos Medios			130
de la Virgen del Finco			130

A Sitges durant el segle XVII es fundaran i/o constituïran diverses confraries devocionals, anotant-se fins a 11 de diferents que es mantindrien durant tot el segle XVIII. Gran part d'aquestes confraries costejaran el seu propi retaule barroc que s'ubicarà a l'església i que a més a més de tenir-hi l'altar de la confraria, serà també un element artístic de recreació i explicació de la devoció corresponent.

El patrimoni i economia de les confraries

Durant el segle XVIII les confraries havien anat creixent arreu de Catalunya, acumulant patrimoni i fons econòmics. Evidentment una de les finalitats a invertir aquests diners era en les festes que realitzava cada confraria. →

[↑] **Detall específic de Sitges**, dins de les dades recollides a totes les poblacions del corregiment de Vilafranca. (Consejos, 7106, Exp. 65, N.2. Archivo Histórico Nacional).

Notes

1. L'orde dels dominics (que fundaven les confraries del Roser i la Minerva) era la que arribava a més poblacions, donada la mobilitat dels religiosos d'aquesta orde en predicar per les poblacions properes als seus convents.

→ Cal recordar que després del Concili de Trento les indulgències quedaren associades a l'oració i/o tasques que realitzaven els fidels, de manera que els diversos Papes atorgaren al llarg dels segles indulgències a les confraries, de les que es beneficiaven els seus membres en complir amb les ordinacions d'aquesta. També era habitual que els confreres deixessin part de la seva herència a la confraria, establint-se de vegades que un cop difunt es fessin oracions en alguns dies concrets o en l'aniversari de la seva mort per ajudar-lo en el seu pas pel purgatori.

L'administració de les confraries

Les confraries les regien els administradors o clavaris, que havien de ser confreres i que a partir de la decisió del Consell de la Vila juntament amb el rector de la parròquia es renovaven de forma anual, moment en què presentaven l'estat de comptes. Tot i això, les confraries s'administraven lliurement i lluny de les decisions del Consell i especialment del rector.

Les visites pastorals possibilitaven al rector d'efectuar queixes cap al bisbat envers les confraries i la manera de celebrar algunes festivitats, però a la pràctica es feien poc efectives les disposicions que pogués fer el visitador.

De manera que aquesta situació de descontrol i que el rector o l'església pogués tenir problemes econòmics, tot i la bonança econòmica de les confraries, suposarà durant tot el segle XVIII l'inici de les reticències i l'intent de control per part de l'església, com posteriorment del Consell de Castella.

A Sitges cal destacar que en el conjunt de les visites pastorals d'aquest període no es troben referències per controlar les festivitats, però sí que es suggereix de no realitzar processons tan llargues, tot i que la posició de les confraries amb connivència amb el Consell de la Vila, serà de mantenir-les sense canvis ni reduccions. Relacionat amb les tasques a realitzar pel rector en les diverses festivitats, sí que s'incidirà més sobre els emoluments que n'ha de rebre. En alguns casos derivant en l'obligació de pagar i/o incrementar la dotació que algunes confraries es negaven a costejar.

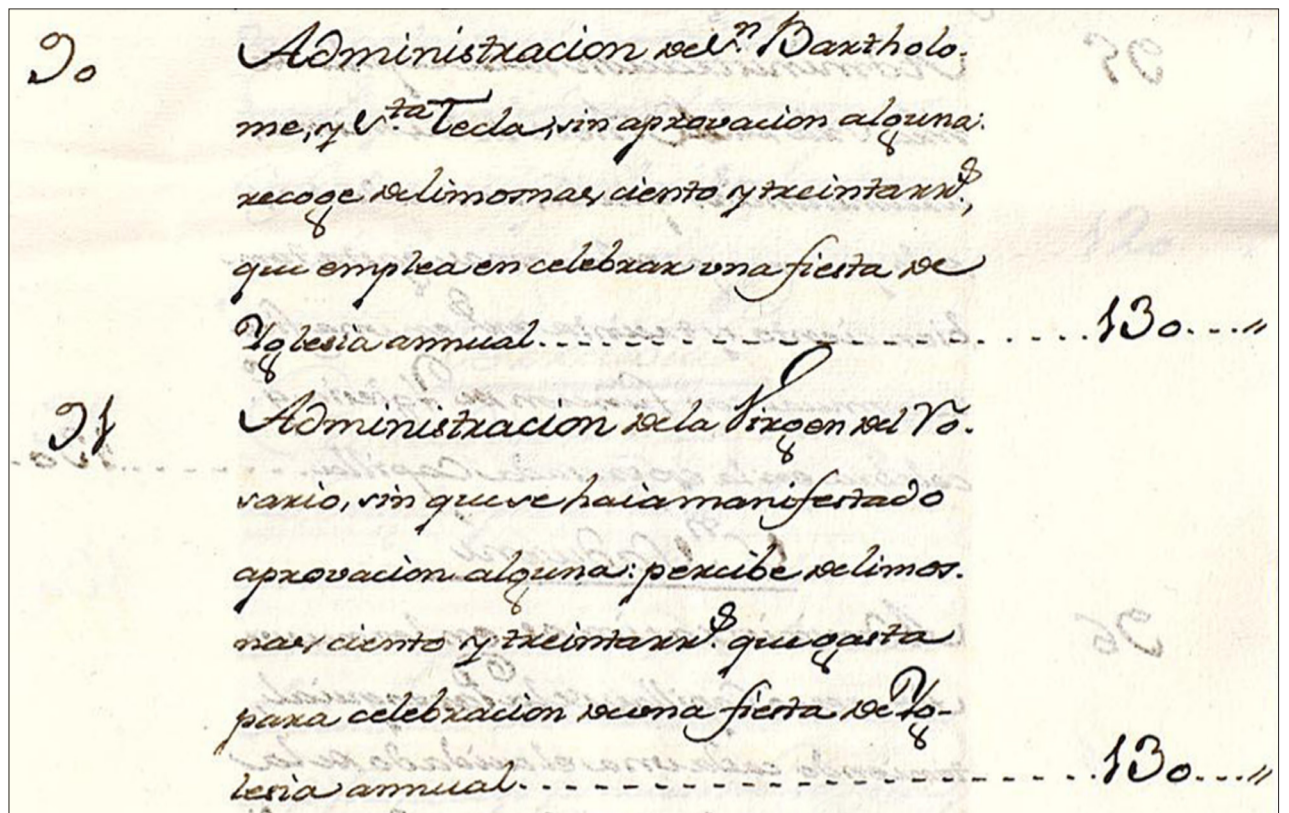
Les confraries en el punt de mira

A mitjans del segle XVIII s'iniciava el moviment cultural i intel·lectual de la Il·lustració, que es basava principalment a aportar coneixement a la societat, imposant-se la raó al que es considerava sobrenatural o tradició. Amb l'inici del regnat de Carles III el 1759, s'intentarà seguir des de diversos estaments com el Consell de Castella, on els comtes de Campomanes, Floridablanca i Aranda, realitzaran diverses reformes regalistes amb la finalitat de controlar l'acció de l'església.

Aquesta voluntat tant d'intercedir en els béns eclesiàstics com d'il·lustrar la població i per tant deixar enrere creences antigues i tradicionals associades a l'església catòlica, suposarà col·lateralment un atac cap a les confraries i les seves celebracions.

En paral·lel al posicionament del Consell de Castella, el 1768 el bisbe de Barcelona demanava al tribunal de la Inquisició la prohibició de la participació dels elements populars en el Corpus barceloní. El mateix any el bisbat de Ciudad Rodrigo demanava ajuda a l'Estat per frenar les excessives despeses de les confraries.

El fiscal del Consell de Castella aprofitava les queixes dels bisbes per elaborar un informe sobre la necessitat de refor-

Descripció de les celebracions i despeses de les confraries sitgetanes del Roser i de Sant Bartomeu i Santa Tecla. (Consejos, 7106, Exp. 65, N.2. Archivo Histórico Nacional).

mar totes les confraries, indicant que tots els seus comptes estaven fora de la jurisdicció reial i que únicament el culte hauria d'estar sota control eclesiàstic. En el mateix document s'apunta a les excessives despeses com "superfluidades ruinosas" i com a primer pas demanava el seu parer als arquebisbes metropolitans de tot el regne.²

Així doncs, valgui com a exemple, el 1679 l'arquebisbe de Tarragona respon a la sol·licitud indicant segons el seu parer que les confraries s'han desviat de la seva institució primordial fomentant una "ostentación vana" i "desordenes", afegint que tota l'estructura de l'església catalana amb els concilis tarragonins, decrets i edictes, i les corresponents visites pastorals no ho havien aconseguit redreçar.

Específicava que el principal dispendi de les mateixes era en cera, música, refrescs, menjar, pólvora, balls, etc. confirmant la base socialitzadora que havien aconseguit les confraries i recomanava que es reduïssin el nombre de confraries i congregacions i que totes les associades a convents passessin a dependre de les parròquies.

Estudiats tots aquests informes, el setembre del 1770 el comte d'Aranda, president del Consell de Castella, enviava una circular a tots els corregiments, demanant que tots els ajuntaments de la seva demarcació els hi fessin arribar una relació de totes les confraries, gremis i congregacions que celebressin una o més festes a l'any, les despeses que els hi suposaven i quin tipus d'aprovació tenien. D'aquesta manera el corregidor havia d'agrupar totes les dades rebudes i també aportar la seva opinió al respecte.

Les dades facilitades per les autoritats sitgetanes

Centrant-nos en les dades referents a Sitges, ens trobem que de tot el corregiment és la 3a població amb més confraries, 11 en total, únicament superada per Igualada i Vilafranca.

L'anàlisi d'aquestes dades comparades amb les d'altres poblacions denota una inequívoca voluntat de protecció de les confraries i de les festivitats. Evidenciant la bona entesa existent entre les confraries, el Consell de la Vila i el rector de la parròquia sitgetana, Mn. Francesc Rafecas.³ Concretament les dades que fa arribar l'Ajuntament al corregidor, són falses des de diversos aspectes:

- Les confraries s'indiquen com a simples administracions, donant-los menys rellevància del que tenien. Així en l'apartat corresponent a indicar qui n'havia donat aprovació queda en blanc, al contrari de la resta de poblacions on s'indica si és eclesiàstica, de l'Ajuntament o com hauria de ser el cas de la Minerva sitgetana: Pontificia.⁴

- S'afegeix en la descripció que tenen una única festivitat anual i que les despeses són gràcies al que recullen d'almoines. Dades que difereixen totalment de la realitat -hi ha confraries com la del Roser o la de la Minerva amb 12 i 15 celebracions anuals-.

- L'import que s'indica que dediquen les confraries en les seves festes és idèntic per totes elles: 130 rals d'ardit.⁵ Un import molt per sota dels reals. Per exemple, cap a finals del segle XVIII la confraria de Sant Bartomeu i Santa Tecla tenia un guany en censals de més de 300 lliures anuals, i la de la Minerva, la més preponderant, de més de 500. Que possessin falsament, que totes tenien la mateixa despesa fa pensar que es va optar perquè es "protegissin" entre elles.

Per altra banda que el corregidor estigués a Vilafranca probablement va condicionar que les dades corresponents a la ciutat fossin molt elevades amb comparació amb la resta de poblacions, tenint poc marge per modificar-les. Cal dir també que trametre dades d'imports menors als reals va ser generalitzat, tot i que majoritàriament en menor mesura que a Sitges.

La resolució dels informes: Prohibicions a curt termini – Desamortitzacions a mitjà i llarg termini

El maig del 1771 es resol la demanda per part del bisbe de Barcelona, sobre la participació dels entremesos al Corpus barceloní. L'audiència, després de la informació aportada per l'ajuntament, resol favorablement a què segueixin sortint, però amb algunes limitacions.

Aprofitant el suport expressat pels bisbes, el Consell de Castella també seguirà la línia de limitar les celebracions festives. A petició seva, el 10 d'abril de 1772 una resolució Reial ordena

que "gigantones, gigantillas y tarasca" deixin de participar en la processó de Corpus perquè "...causaban no pocas indecencias, y servian solo para aumentar el desorden..."⁶

Seguidament, el 1773 el comte d'Aranda realitza una Memòria del cens requerit als corregiments sobre les confraries, on ratificava l'excess de despeses que feien en les festivitats i feia una classificació de les confraries indicant que les que no tinguessin aprovació reial ni eclesiàstica serien suprimides.

Posteriorment a aquest informe, el 20 de febrer de 1777, el Rei Carles III promulga una Reial cèdula prohibint entre d'altres que "No toleren bayles en las Iglesias, sus atrios y cementerios, ni delante de las imágenes de Santos, sacándolas a este fin a otros sitios con el pretexto de celebrar su festividad...", delimitant d'aquesta manera les festes que podien realitzar les confraries i completant aquestes prohibicions amb una Reial Ordre el 10 de juliol del 1780, que tocarà als elements folklòrics de ple: "En ninguna Iglesia de estos Reynos, sea Catedral, Parroquial o Regular, haya en adelante danzas ni gigantones; y cese del todo esta práctica en las procesiones y demás funciones eclesiásticas, como poco conforme á la gravedad y decoro que en ellas se requiere".

Aquestes prohibicions, van tenir un efecte immediat en les principals ciutats, i per tant, després de tota la polèmica prèvia amb el bisbe, la celebració del Corpus de 1781 a Barcelona no va comptar amb la participació dels entremesos.

En els següents anys l'Ajuntament i diverses entitats, demanaven l'aixecament de l'ordre al governador, aconseguint-ho el 1798, quan per Corpus van tornar a sortir els entremesos.⁷ Però amb alguns canvis, de manera que els entremesos deixarien d'estar en diverses parts del seguici per ubicar-se al davant de la processó i a partir dels ganfarons i la creu parroquial, el seguici religiós. Aquesta nova distribució s'aniria estenent, de forma més dilatada arreu de Catalunya, influenciant a la resta de festivitats.

Paral·lelament a les prohibicions sobre les festivitats, que responien més a les queixes dels bisbes, es començaran a prendre les primeres accions envers les confraries. Seguint el que s'aconsellava en la Memòria sobre les confraries, el 25 de juny del 1783, Carles III resol l'extinció de las "Cofradías erigidas sin autorización real ni eclesiástica; y subsistencia de las aprobadas y de las Sacramentales con reforma de sus excesos".

Posteriorment i ja en el regnat de Carles IV, la hisenda reial es troba amb un greu endeutament per la Guerra del Rosselló (1793-1795) de manera que s'efectuarà la primera desamortització espanyola, coneguda com de Godoy, que afectarà directament a les confraries, ja que l'estat s'apropiava de "todos los bienes fundos pertenecientes a hospitales, hospicios, casas de misericordia, de reclusión y de expósitos, cofradías,..." els subhastava i utilitzava els beneficis per reduir l'important deute acumulat.

D'aquesta manera si les confraries tenien alguna propietat cedida o heretada d'un confrare la perdien en benefici de l'estat. Tot i això, la desamortització que més afectaria l'estructura de les confraries seria la de Madoz el 1855.

L'afectació sobre les confraries sitgetanes

A Sitges el detall de les visites pastorals realitzades en aquest període de prohibicions, no fa pensar que hi hagués cap afectació cap a les festes sitgetanes. Cal recordar que seguia al capdavant de la parròquia Mn. Francesc Rafecas i que era evident la bona sintonia que tenia amb l'Ajunta-

ment i les confraries. Però Mn. Rafecas es jubilava el maig del 1792 i el rellevava Mn. Joan Serrat.

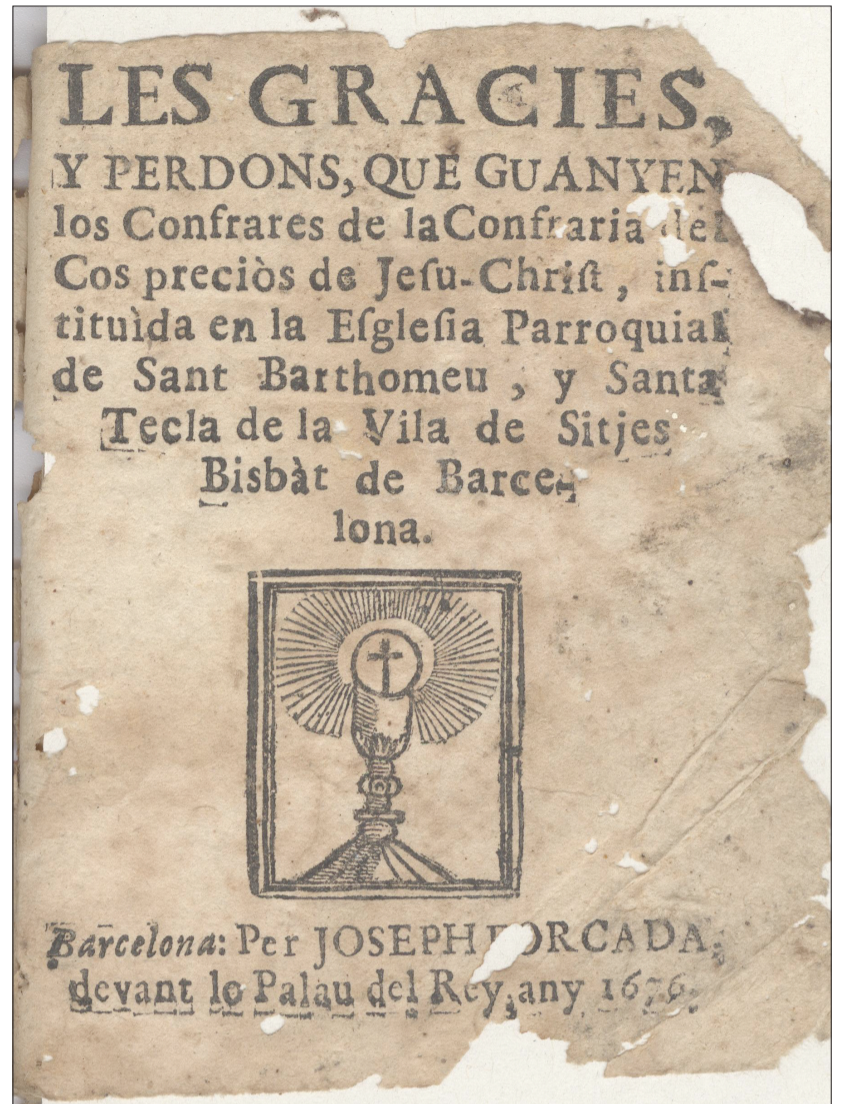
L'arribada d'un nou rector evidencia que la consulta del comte d'Aranda i les prohibicions decretades posteriorment es tenien molt en compte a Sitges. De manera que a pocs dies per marxar Mn. Rafecas, va treure de l'arxiu parroquial els llibres de comtes de cada confraria i se'ls van quedar cadascun dels corresponents administradors.⁸ Aquesta acció detectada per Mn. Serrat,⁹ va suposar l'inici d'una relació de desconfiança envers l'Ajuntament i les confraries. A més a més, perquè el nou rector tingués coneixement de totes les tasques que li corresponien durant l'any i com celebrar les festivitats, Mn. Rafecas redactà i entregà al nou rector la consuetud de la parròquia de Sitges.

Una de les primeres tasques que va dur a terme Mn. Serrat va ser revisar la consuetud juntament amb els decrets de visita de la parròquia i anotar tots els incompliments que es donaven, per fer-ne entrega el 3 de juliol del 1794 al Bisbe de Barcelona. Aquest serà l'inici d'un llarg període de queixes i posteriors litigis que tindrà Mn. Serrat amb la majoria de confraries sitgetanes i l'Ajuntament.

Mn. Serrat també es queixarà al bisbat de no poder decidir quins eren els nous administradors de cada confraria, de no disposar dels seus llibres de comptes a la parròquia i de la negativa de l'Ajuntament a ajudar-lo a fer que es retornin. Aquesta situació no va canviar durant els anys que va exercir Mn. Serrat ni probablement a posteriori, suposant una carència important en l'estudi de les festes sitgetanes, ja que en els llibres de comptes de cada confraria apareixeria detallat com es celebraven les festivitats. Cal remarcar doncs que en anar-se traspasant aquesta documentació entre administradors de cada confraria, podrien estar en arxius particulars i per tant en un futur sortir a la llum.

Pel que fa a les modificacions que podrien haver suposat les prohibicions festives a Sitges, la carència de la documentació anteriorment esmentada no permet estudiar com

va poder ser aquesta evolució. Però el final de la guerra del Francès el 1814, implicarà que es decretin 3 dies de gran celebració on es realitzarà la translació de la Mare del Déu del Vinyet des de l'església parroquial (s'hi va traslladar el 1808 amb l'inici del conflicte) al seu Santuari. El primer dia, 14 de maig, es celebrava una processó pel centre del poble amb l'estructura de la de Corpus documentant-se per primera vegada seguici folklòric a Sitges: "Gegants, drach y balls"¹⁰ i la implantació de la nova estructura postprohibicions del segle XVIII, en què el seguici popular és qui encapçala la processó i posteriorment continua el religiós. Estructura vuitcentista que a Sitges continuarà de forma inalterable fins als nostres dies.

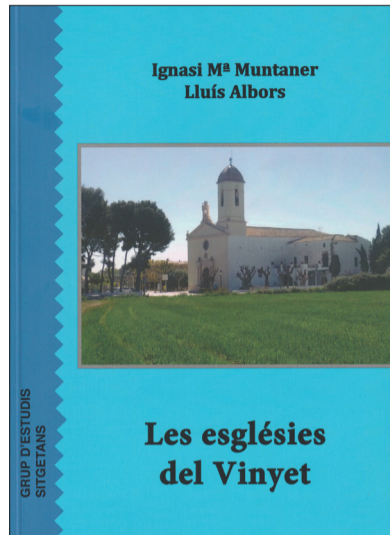

Portada del llibre d'Indulgències de la Confraria de la Minerva de Sitges. 1676. (Col·lecció particular Josep Miret. Imatges digitalitzades Arxiu Històric Municipal de Sitges).

Notes

- PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. *La parròquia rural a Catalunya (segles XVIII-XIX, Bisbat de Girona)*. Director: Emili Giralt. Barcelona: Facultat de Geografia i Història. Universitat de Barcelona. 1990.
- Va ser el curat de Sitges del juny del 1755 al maig del 1792, quan es va jubilar. És doncs (des del s.XVII a l'actualitat) el rector que més anys ha estat exercint a la parròquia de Sitges.
- Estado de las cofradías, hermandades y congregaciones correspondientes a Villafranca del Panadés (sic) junto con los pueblos de su partido remitida por el alcalde mayor, José Ignacio de Castelloi*. CONSEJOS, 7106, Exp.65, N.2. AHN. PARES.
- El ral d'ardit era una unitat de compte usada al Principat de Catalunya a partir del segle XVII amb una equivalència de 24 diners. Enciclopèdia Catalana. De manera que els 130 rals d'ardit equivaldrien a poc més de 13 lliures.
- Novísima recopilación de las leyes de España*. Madrid. 1805. Google Books.
- TOMÁS SANAHUJA, Eduard. *Corpus: La Festa. Història i evolució del Corpus de Sitges (1360-2017)*. Ajuntament de Sitges/GES. 2017. p.65.
- En la visita pastoral del 1777 s'indica que a l'arxiu s'hi custodiaven els "llibres em folio pertanyents a las entradas, y gastos de las Confrarias".
- Plet de la Vicaria Perpètua*. X.Església. 1827. AHMSi.
- SERRAT, Mn. Joan. *Llibre de les celebracions diàries*. 11.04/03. AHPS.

Presentació del Quadern núm. 67 dedicat a l'edifici del Vinyet

El passat 23 d'octubre, es va presentar a l'Espai Cultural Pere Stämpfli, seu del Grup d'Estudis Sitgetans, el *Quadern número 67* amb el títol *Les Esglésies del Vinyet*, amb text d'Ignasi Mª Muntaner i il·lustracions de Lluís Albers.

En ell treball es ressegueix l'evolució històrica dels tres edificis diferents que han existit en el mateix emplaçament; la capella del s.XIV, l'església del XVI i l'actual del s.XVIII, amb les diferents modificacions experimentades fins avui dia.

L'obra combina el rigor proverbial i imprescindible en tot estudi d'aquestes característiques, amb detalls i anècdotes que s'han conservat en articles i escrits històrics dels darrers dos segles. De tot plegat en resulta un estudi profund i amè que no pot faltar en els prestatges de qualsevol que desitgi conèixer més a fons la nostra vila.

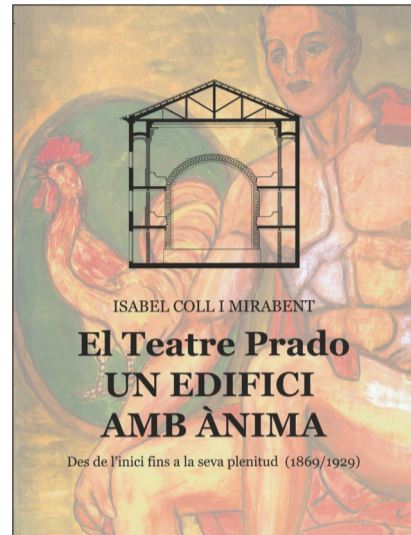
Laura Estivill guanya el XXXVIIIè premi Carbonell i Gener

El 38è Premi Josep Carbonell i Gener d'enguany ha estat atorgat a Laura Estivill Azemar, estudiant de batxillerat a l'Institut Joan Ramon Benaprès, que va presentar el treball: *Pluja de bombes a Sitges*.

El treball és una recerca que parteix de la sistematització d'informacions ja conegudes, per ampliar-les servint-se de fonts primàries com són els testimonis orals convertits en documents originals. Aquest treball amplia el coneixement d'aquest important episodi de la Guerra Civil a Sitges amb plena coherència amb el plantejament dels objectius assenyalats en el moment de plantejar-se la recerca, i alhora aconsegueix un dels objectius del G.E.S en la convocatòria del Premi, esdevenir d'estímul per a estudiants locals en el seu procés educatiu.

El G.E.S. col·labora en l'edició del llibre d'Isabel Coll sobre el Prado

El passat 17 de novembre es va commemorar el 150è aniversari de la compra del solar on s'acabaria ubicant l'edifici del Prado. Entre els diversos actes programats, es va presentar el llibre, *El Teatre Prado UN EDIFICI AMB ÀNIMA*, d'Isabel Coll i Mirabent, Doctora en Història de l'Art. L'edició s'ha fet amb la col·laboració del G.E.S. que ha cedit el text del Quadern - 62, que la mateixa autora ja havia fet sobre l'edifici del Prado.

L'estudi aproxima al lector a la història d'aquesta més que centenària entitat local. Acompanyen el text unes magnífiques fotografies del saló-teatre de Josep Maria Alegre.

Proper homenatge a Ricard Salvat

El dia 24 de març de 2019 es complien els deu anys de la mort del director de teatre Ricard Salvat (Tortosa, 17 d'agost de 1934- Barcelona, 24 de març de 2009) i per recordar la seva petjada en el món teatral, cultural i social català, durant aquest any 2019 i els primers mesos de 2020, la Fundació Ricard Salvat ha promogut la realització de diversos actes en col·laboració amb diferents persones i institucions. Com no podia ser d'una altra manera, Sitges, població amb la qual Ricard Salvat va mantenir un llarg vincle personal i laboral, també ha volgut retre el seu homenatge a la persona que va dirigir, entre 1977 i 1986 el Festival Internacional de Teatre de Sitges, esdeveniment de gran rellevància mundial que va posar Sitges a les agendes teatrals de més prestigi del moment. Entre els actes proposats des del GES destaquem l'exposició "Sitges-Salvat. Un tàndem teatral", que tindrà lloc al Casino Prado Suburense entre el 13 i el 29 de març de 2020, entitat que col·labora en l'organització de l'esdeveniment. Una mostra que es completarà amb una taula rodona i amb la lectura teatralitzada d'alguns dels textos de Ricard Salvat o d'altres autors que ell ha portat als escenaris.

agenda

20 DE DESEMBRE - 20h

Presentació del llibre de Xavier Gimeno

Ofici de bastardia

Premi Ciutat de Manacor de novel·la Ma Antònia Oliver 2019. A càrrec d'Antoni Sella i Montserrat.

21 DE DESEMBRE - 19h

Jordi Pañella i Virella i l'art del pessebre

Conferència de Vinyet Panyella, escriptora. Presentació de Miquel Marzal, membre del Grup Pessebrista de Sitges. En finalitzar l'acte, celebració del Nadal al GES.

25 DE GENER - 19h

Breu història dels Castells i la Muixeranga

A càrrec de Santi Terraza.

DEL 18 DE GENER AL 2 DE FEBRER DEL 2020

Exposició d'obres del pintor

Agustí Ferrer Pino

del fons de la Fundació Ave Maria. Sala Capella de l'Ave Maria. Comissari, Toni Sangrà.

29 DE GENER

Presentació del llibre de Teresa Tort, filòloga

100 paraules ebrenques agafades al vol

Presentació d'Anton Ferrer, filòleg. CNL de l'Alt Penedès Garraf.

FEBRER (data per determinar)

Presentació del llibre sobre Agustí Ferrer Pino, de Toni Sangrà

DEL 13 AL 29 DE MARÇ

Exposició al Casino Prado,

Sitges-Salvat. Un tàndem teatral

DEL 15 DE FEBRER A L'1 DE MARÇ

Exposició de fotografies en homenatge a J.M. Peñalver

8 DE MARÇ - De 9h a 14h

X Ral·li Fotogràfic de Sitges